

УДК 39(=1:477.83-25)''195/201''(045)

ОСОБЛИВОСТІ РОДИННОЇ ОБРЯДОВОСТІ ЛЬВІВ'ЯН В КІН. ХХ – ПОЧ. ХХІ ст.

У статті розглянуто стан та функціонування родинної обрядовості в побуті львів'ян кін. ХХ – поч. ХХІ століття. Проаналізовано міграційні процеси, що відбулись у Львові в кінці ХХ ст. та вплинули на урбаністичну культуру міста. Простежено зміни в родинній обрядовості останніх років, також до уваги взято обряди, які сформувались під впливом культур інших країн. В статті виявлено особливості вибору молодими людьми форми шлюбу та ставлення львів'ян до цивільного шлюбу, як різновид відносин між чоловіком та жінкою.

Ключові слова: *побут, родинна обрядовість, містяни, селяни, сім'я, молодь, дошлюбне спілкування, цивільний шлюб, церква, Львів.*

Побут є основою життя народу, він одночасно формується і нероздільно пов'язаний з системою народних обрядів та ритуалів, вірувань та релігійних уявлень. Дослідження побутової сфери мегаполісів постає вкрай необхідним завданням етнології і заслуговує на особливу увагу, що зумовлює актуальність нашої теми. Наразі тема не набула достатнього ступеню розробки у вітчизняній науці, що і спонукало нас звернутись до етнологічних розвідок у Львові та, ґрунтуючись на польовому матеріалі здійснити етносоціологічний аналіз міської культури на прикладі щоденного життя сучасного городянина; простежити зміни, що відбулись в кінці ХХ – початку ХХІ століття.

Першою спробою окреслення проблем етнографічного вивчення міста стала Програма Федора Туманського (1779) [21]. В 1920-1930-рр. представники етнологічної школи в складі Етнографічної комісії ВУАН і Кабінету (Музею) антропології й

етнології імені Хв. Вовка наголосили на необхідності вивчення побуту городян. Знаковим для цього періоду є запитальник «До вивчення міської людности», розроблений у 1925 році Ніною Заглагою [21]. На важливості містознавства як засобу виявлення типового через особливе у 20-х рр. ХХ ст. наголошував також М. Анциферов. «Розкриття органічної сутності міста, виявлення його функцій як соціального організму» розглядалося ним як «капітальне завдання». Саме місто організує простір, доводив він, і саме воно було, є і буде центром тяжіння різних сил, місцем зустрічі і діалогу різних культур [6; 91].

Лише на початку 1960-х рр. було зроблено спробу комплексного розгляду проблеми [20; 169]. Починаючи з 1960-х років, місто та міське населення в цілому ввійшли до сфери етнографічних досліджень. Праці, які торкалися «міської тематики», використовували «міські» матеріали, були різноманітними за своєю тематикою та методами досліджень. Це свідчило про пошук найбільш ефективних підходів до вивчення такого своєрідного об'єкта досліджень, як міське населення [26; 120].

В 1970-х рр. вивчення проблеми, яка нас цікавить, у вітчизняній історіографії фактично припинилося. Історики досліджували матеріальний побут робітників, під час розгляду питань їх житлового забезпечення обмежувалися констатацією факту відповідної кризи та декларуванням державних постанов щодо розгортання житлобудівництва [20; 170]. Першим етнографічним дослідженням культури і побуту робітників Радянської України в якому висвітлились питання сімейного побуту, кількісний і віковий склад сучасної робітничої сім'ї, взаємовідносинами між її членами, становище жінки, виховання дітей, житлові умови, бюджет, стала праця В. Т. Зінича [23; 99].

В своєму поступі вітчизняна українська етнологічна наука накопичила ряд наукових досліджень вчених, які працювали над темою побуту, а саме: В. Балущок, О. Гаврилюк, А. Поріцький, В. Горленко, Ю. Гошко, І. Крип'якевич, А. Курочкін, Г. Науменко, О. Кравець, В. Зінич, В. Борисенко, А. Пономарьов. Зокрема варто наголосити на науковому доробку науковців, що працюють над

вивченням теми в наш час, а саме: О. Поріцької, М. Борисенка, І. Щербак, О. Боряк, М. Маєрчик, Г. Бондар, Я. Верменич, Е. Полушиної-Брояко, Б. Посацького, О. Ткаченко, О. Баран, В. Вовка, Л. Гасиджак, В. Матушенка, О. Стасюк.

В ХХ столітті до вивчення модифікацій міста звертаються різні галузі наукових знань. Життя городян стає об'єктом дослідження в культурології, соціології, філософії, лінгвістиці, психології. Етнографічне дослідження міської культури безперечно набуває характеру полідисциплінарного та вимагає інтегрального підходу, тобто залучення методів різних наукових дисциплін: етнічної географії, етнічної картографії, історичної географії, етнічної демографії, етносоціології та ін [26; 121]. Місто постійно продукує нові культурні штампи, котрі змінюються та заміняють один одного. Ці зразки культури, не завжди позитивні, вони копіюються, без відповідної рефлексії і навколишнім світом [5; 296].

Велику частину населення України сконцентровано саме в містах, сьогодні місто формує нову культуру в суспільстві, де традиційна обрядовість лише частково присутня в циклі повсякденного життя та важливих подій горянина. За даними державної служби статистики України, на 1 січня 2015 року міське населення (без урахування Автономної Республіки Крим), складає 69% наявного населення держави [13; 6].

Місто, як живий організм, має здатність до мінливості в процесі свого розвитку, тому багатотисячолітня історія Львова потребує вивчення впливу часу на сьогодення. З-поміж інших великих міст України Львів займав особливе місце – був чи не єдиним міським центром, який українізувався і відіграв визначальну роль в українському національному русі другої половини 80-х років ХХ ст. Місто українізувалося завдяки значному напливу сільського населення, але, натомість, втрачало традиційну урбаністичну культуру. Як і інші великі міста Львів заселили переселенці з сіл, які як мешканці міста продовжували зараховувати себе до села, де народилися і зростали [3; 6].

Щоденна історія радянського Львова розкрита крізь призму її бачення найбільшою групою мешканців міста 50–80-х

років ХХ ст. – вихідців із галицьких сіл, життя яких зазнало стрімких модернізаційних і урбанізаційних змін під впливом складних політичних і соціально-економічних реалій повоєнних західноукраїнських областей [3; 6]. Приплив великої кількості селян у міста мав і певні позитивні наслідки, сприяючи розмиванню межі між традиційно «російським» містом та «українським» селом. У цих відмінностей, наголошує Я. Грицак, з'явилася виразна географічна складова. Якщо на Сході України міста продовжували лишатися «російськими» – якщо не у кількісному, то хоча б у культурному відношенні – то у Західній і Центральній Україні переважаючим став український компонент. Масовий наплив у зруйновані війною міста селян, у тому числі значною мірою – із Західної України, швидко компенсував воєнні та повоєнні втрати міського населення, передовсім серед осіб єврейської і польської національностей. «Вперше за всю історію новітнього часу українці здобули перевагу у двох найбільших і найважливіших з політичної точки зору містах Центральної і Західної України – у Києві, всеукраїнській столиці, та у Львові, столиці українського П'ємонту» [6; 223].

Ще до 2000-х років хлопці та дівчата могли знайомитись лише на днях народження чи весіллі в друзів, на танцях, на роботі, у ВНЗ, де обоє навчались, в церкві, в театрі, дехто міг знайомитись на відпочинку в горах чи на мітингу, трапляється, що молодих спеціально знайомили родичі. Сучасний інформаційний простір дає набагато більше можливостей для спілкування та знайомства молоді. Окрім випадків, які було згадано, сьогодні поширеними є знайомства через інтернет (соціальні мережі, сайти знайомств, форуми, онлайн ігри тощо). Знайомитись можуть з різних міст та країн, мова спілкування в таких випадках, найчастіше англійська. Враховуючи, що великі міста України є туристично привабливими, особливо Київ, Одеса, Львів, Харків, Ялта, то молодь одночасно може подорожувати і приїздити в гості одне до одного, спілкуючись попередньо певний час в мережі, яка стала невід'ємною частиною життя суспільства та є одним із комунікативних інструментів, яким користується сучасний українець.

Період, який хлопець з дівчиною зустрічаються перед одруженням, переважно складає близько двох років, може бути різним – від півроку до 5-ти. Проте бувають випадки, коли пара перш ніж одружитись, вирішує певний час пожити в цивільному шлюбі.

Дослідження побуту городян показало, що в сучасному суспільстві є звичай, як в місті, так і селі, коли люди живуть в цивільному шлюбі. Вибір молоддю такої форми сімейних стосунків в XXI столітті є загальноприйнятою тенденцією для українців. Проте трапляються випадки, коли цивільний шлюб розглядається як суто негативний елемент в житті родини, особливо така точка зору притаманна старшому поколінню та в сільській місцевості. Трансформування ролі жінки та чоловіка в родині спричинене стереотипами сучасного суспільства, генерує нові сімейні цінності. Молодь все більше прагне до самореалізації та власної свободи. Так само, як і раніше, формування сімейних стосунків залишається одним із найважливіший життєвих кроків, але перед тим, як його зробити, молодь намагається остаточно вирішити для себе, чи це є правильний вибір собі пари. Вважається, що спільне проживання та вирішення побутових проблем допоможе краще усвідомити та сформувати саме ті стосунки, до яких прагнуть обоє.

Такий шлюб є шляхом уникнення зобов'язань, які традиційно пов'язуються з офіційним шлюбом, можливістю легковажного ставлення до власного життя. Для молоді цивільний шлюб являє можливість саморозвитку та дозволяє будувати взаємини з партнером, орієнтуючись при цьому на особисті потреби, а не на матримоніальні стереотипи, що існують у суспільстві. Це як форма психологічного захисту, яка надає можливість уникнути психологічного болю, що пов'язується з шлюбно-сімейними стосунками [17; 9].

Цивільний шлюб у Львові не дуже поширений, населення не сприймає його, як форму родинних відносин. Він сприймається як нова негативна тенденція, що може вплинути на формування сімейних цінностей. Таке ставлення ми зафіксували в більшості наших респондентів. Особливо несхвальну оцінку до спільного проживання чоловіка й жінки, які не є в шлюбі, висловлюють

люди старшого покоління, називаючи це: «Не знаю, таке щось» [22], респондент 1958 р.н.. Проте є випадки несхвального ставлення до такої форми відносин між чоловіком та жінкою серед молодшого покоління: «Я категорично проти цивільного шлюбу. Для мене шлюб – це є вінчання. Цивільний шлюб – це є якесь звичайне формальне об'єднання, це просто не щось серйозне, а тільки формальний спосіб якось узаконити свої відносини», респондент 1984 р.н. [10].

Незважаючи на те, що велика частина населення у Львові негативно ставиться до цивільного шлюбу, можна часто зустріти серед молоді (як правило до 35 років) тих, хто узаконили свої відносини, проживши разом певний час без шлюбу. Пояснюють це тим, що зараз вже інший час, що краще певний період пожити разом, «подивитись на людину», аніж створити сім'ю, народити дітей, а потім розійтись. В 2000-х роках траплялись такі випадки, коли молоді спочатку розписалися, а шлюб брали тоді, коли хрестили дитину. Священик спочатку обвінчав батьків, а потім провів обряд хрещення, при цьому це відбувалось не в церкві, а вдома. Подібних випадків в наш час не виявлено, зазвичай все відбувається в церкві.

Для української традиції звичним є, коли ініціатором одруження стає юнак, ця традиція функціонує і сьогодні. Як і колись так і сьогодні, в більшості випадків рішення одружитись хлопець з дівчиною приймають разом, але остаточна пропозиція взяти шлюб залишається за чоловіком.

В ХХІ столітті батьки рідко беруть безпосередню участь у виборі подружньої пари для дітей, можуть лише схвалювати або ні (що не є поширено) вибір. Їм зазвичай доводиться натякати на те, що вже пора одружуватись та фінансувати весільні витрати. Свято батьки намагаються зробити згідно з традиційним обрядом, однак, якщо діти не бажають дотримуватись народного звичаю, то весілля проходить так, як хочуть молоді. Бажання «догодити» дітям пояснюється тим, що в радянський час вони не мали весілля такого, яке хотіли, то хоч в дітей нехай буде по-їхньому. В останні роки поширеним явищем є весільна подорож, яка інколи може

коштувати, як саме весілля. Оскільки для пересічного українця святкувати весілля та їхати в подорож є досить дорого, то до питання підходять з раціональної точки зору, обираючи щось одне. Вибір не раз зупиняється на подорожі, вважається, що вона принесе набагато більше приємних вражень. В таких випадках святкування може відбуватись символічно в одній з міських кав'ярень, без сукні, а наречений «отак в кросівочках» [7], і свято проходить у невимушеній обстановці: «Ми лиш попросили дівчат зіграти джаз на бандурах» [7].

У посаг на весілля дають все, що могло б знадобитись молодим в домі. В наш час обряд майже не зберігся, він більше розцінюється, як допомога в облаштуванні житла, аніж як обряд давати посаг. Також склалась традиція, коли батьки нареченої та нареченого на весілля можуть купувати житло молодим. Для мешканців міст доволі складною лишається житлова проблема. Забезпеченість городян житловою площею, за висловами соціологів, є низькою, а значні диспропорції між доходами громадян і цінами на нерухомість створюють поки що непереборні перешкоди на шляху поліпшення житлових умов як мінімум для 90% домогосподарств [6; 226].

В сучасній передвесільній обрядовості відновлюється обряд сватання, він має відмінності від традиційного, але активно починає функціонувати. За попередньою домовленістю між родинами, молодий зі своїми батьками (інколи ще присутні родичі або близькі друзі сім'ї) приїздить в дім майбутньої нареченої, де відбувається знайомство сватів та домовини про саме весілля. До цього звичаю львів'яни впродовж останнього десятиліття починають звертатись частіше, аніж за радянських часів. Така тенденція притаманна молодому поколінню львів'ян, які бажають взяти шлюб і вважають за необхідне, по-можливості, дотриматись канонів власне передвесільних обрядів. Батьки в свою чергу також наголошують на важливому значенні певних звичаїв, зауважуючи, що в них сватання не було, обряд майже втрачено в другій половині ХХ століття, але в дітей він має бути. Ми простежили, що сватання в було в незначній кількості

львів'ян, які одружувались в зазначений період. Самі ж городяни нівелювання прадавніх ритуалів пояснюють зазвичай тим, що: «Був час тоді такий, але в дітей було все, як треба» [14].

Також виявлено, що сватання може не відбутись у тих випадках, коли чоловік з жінкою одружуються після того, як певний час перебували в цивільному шлюбі – від півроку до 3-х років. В таких випадках молоді самі вирішують всі деталі весілля, а батькам оголошується лише дата події. Фінансують весілля або батьки, або молоді. Можуть організовувати свято і спільним коштом. Якщо молоді повністю беруть на себе витрати, батьки, по можливості, намагаються зробити дорожчий подарунок.

До обрядів, на які повертається мода, відноситься дівич-вечір та парубоча вечірка. В останній час ці звичаї відновлюються, трапляється, що звичаї переймають західні традиції святкування. У Львові інколи називають ці вечірки «дівчачник» і «хлопчачник», вони можуть відбуватись, як в переддень весілля так і за тиждень перед ним, зазвичай їх святкують в кафе або на дискотеці, куди запрошують друзів. У парубків все виглядає так само, як і в дівчат, проте парубоча вечірка може бути в лазні, чого не виявлено в святкуванні дівич-вечора. Зазначена дошлюбна традиція не є поширеною та часто може бути відсутньою. Рідко, але ще функціонує звичай, коли молода в переддень весілля дарує сорочку нареченому, яку вишила (або купила). Побутування цього давнього звичаю зафіксовано нами в кінці ХХ століття. Зустрічаються також випадки, коли дівчата виплітають ввечері перед весіллям віночки з барвінку. Один з віночків в день шлюбу, коли одягають наречену, мати молодої прикріплює їй під вельон, він вважається оберегом. Таким же оберегом вважається й віночок з мірти.

Чимало обрядових дійств, які мають давнє походження, сьогодні переосмислюються або знаходять іншу сферу побутування. Так, поширені у минулому вечорниці, на яких дівчата пряли вовну або робили іншу роботу, сьогодні можна побачити лише в інсценованому вигляді. Однак пошук оптимальних варіантів святкування весілля продовжується. Особливо інтенсивно відбувається він у сучасному місті, де значно швидше, ніж у

сільській місцевості утверджуються нові соціально-побутові відносини, зокрема у сімейній сфері [18; 17].

Окрім описаних передвесільних обрядів, що функціонують в побутовому житті Львова, слід зазначити, що в ХХІ столітті починає відроджуватись обряд вінкоплетин. Дівчатам подобається плести вінки та долучатись до традиційного весільного дійства. Найбільш повний опис обряду з дотриманням традиційних елементів ми зафіксували в львів'янина родом з Гуцульщини, який зазначив, що в них обряд ще функціонує. Дівчата години дві-три під спів весільних пісень виплітають віночки, їх може бути «ціла корзина, на яку зверху ставлять чільце» [15]. Таким чином жителі сіл, що проживають в містах, привозять певні знання та звичаї до Львова, які починають відроджуватись, ці зміни в поведінці переселенців з сіл в місто, формування субкультури жителів в ХХ ст. залишалися поза увагою [23; 99].

Обряд вінкоплетин також зустрічається в людей, що не святкували весілля у Львові, це жителі міста, які проживають в ньому, але родом з Львівської області або передмістя. На дівич-вечорі, зазвичай, відбувалось підготування до весілля та прикрашання дому молодої, дівчата могли прикрашати дім усередині, особливо вікна: «Наліплювали барвінок прямо на шибки, всі вікна були обліплені, навіть слова були «многая літа», то все було з барвінку. Ще плелися з барвінку дві долі, їх чіпляли на машину, доля – це таке колечка виплетене» [16]. З барвінку та квітів дівчата робили букетик молодому та дружбі, в наш час це роблять на замовлення. В молодого квітка має бути виконана в такій самій композиції, як букет молодої. Вони ними обмінюються перед шлюбом, коли молодий забирає молоду до церкви.

Переїзд мешканців сіл і містечок західноукраїнських областей до Львова в другій половині 50-80-х років ХХ ст. був головним джерелом поповнення населення міста. Щороку до Львова приїжджало 30-37 тис. осіб, виїжджало 23-30 тис., у місті залишалося від 3-4 до 10 тис. нових жителів. Склад мешканців Львова помітно поповнився мігрантами протягом 60-х, на початку 70-х і 80-х років. Кількість населення міста в

1959-1989 рр. збільшилась з 410,7 до 786,9 тис. осіб, тобто на 376,2 тис., а приріст внаслідок міграцій становив близько 230 тис. осіб (понад 60% усього приросту). Географія приїжджих охоплювала здебільшого Львівську і меншою мірою інші західноукраїнські області, серед яких помітно вирізнялися Тернопільська, Івано-Франківська, Волинська і Хмельницька [3; 287].

Упродовж останніх двох десятиліть починає відроджуватись та розвиватись українська міська культура. Помітні зміни проявляються насамперед у родинній обрядовості. В містах (в селах також) активно починає відроджуватись роль церкви в житті населення. Це проявляється в елементах ритуалів, до прикладу, в обряді весілля повертається звичай вінчання. Все більше молодих подружніх пар прагнуть узаконити свої відносини перед Богом. У нашому дослідження цю тенденцію підтвердили всі респонденти, вказуючи, що зараз молодь обов'язково бере шлюб в церкві. Трапляється, що люди в кінці ХХ століття розписались в РАГСІ, але протягом останніх 20-ти років обвінчались, бо до того вважалось, що вони жили «на віру». Помітним є те, що львів'яни, які побрались до 80-х, років неохоче розповідають про шлюб: «А чому Ви це питаєте? Я взяла пізно шлюб, нас би з інституту виключили якби знали, що шлюб берем. Ми вінчались в 90-х роках» [12].

Кінець 1950-60-х років ознаменувався активною антирелігійною політикою. Це позначилось на рівні відвідуваності храмів, особливо в містах [4; 117]. Фактично масова кампанія за відродження УГКЦ розпочалася в серпні 1987 р. 4 серпня 1987 р. УГКЦ заявила, що виходить із підпілля [2; 10]. Особливо масштабною була 100-тисячна маніфестація греко-католицьких віруючих вулицями Львова 17 вересня 1989 р. – найбільша до цього часу. Маніфестація стала переломною подією на шляху до відродження УГКЦ [1; 18]. В період коли державна влада цілеспрямовано проводила курс церковної політики, спрямований на боротьбу з релігією, що був практично реалізований у моделі домінування антитеїстичної держави над церквою [8; 12], шлюб могли брати підпільно, щоб уникнути цілеспрямованого

переслідування, особливо вірних греко-католицької церкви [19; 281]. Для обряду запрошували священника додому, де він вінчав молодих.

Як ми вже зазначали, мігранти принесли до Львова елементи сільського побуту, що позначалося на їхній життєдіяльності та способі мислення [5; 6]. Та, окрім змін, які принесли з собою жителі сільської місцевості, в сучасній обрядовості яскраво простежуються звичаї західних культур. До прикладу, у сучасній весільній обрядовості обдаровування молодих відбувається на початку весілля, що не є характерним для української традиції, таким чином відбулась зміна традиційного порядку дій. В ХХІ столітті на заручини в українців досить поширеним стає дарувати дівчині каблучку, що також не є українським звичаєм. Інколи дівчина може сама перед тим вибрати собі перстень, проте такий практичний підхід зустрічається рідко. Як правило, хлопець намагається зробити цю подію романтичною, вибравши гарне місце для освідчення, інколи, для цього хвилюючого епізоду життя може бути обрана інша країна.

Львів був одним із найбільших культурно-освітніх та наукових осередків Польщі, що і сприяло міграції поляків до міста. З 1910 по 1921 рр. поляків у Львові стало на 10,5 % більше і щодо населення міста їх чисельність становила 51 %. Притік нового польського населення у Східну Галичину склав близько 267 тис. осіб [11; 48]. Поляки принесли ряд католицьких традицій, які починають побутувати з середини ХХ століття і функціонують до сьогодні. До прикладу в поховальній обрядовості з'явився звичай: в перші дні листопада львів'яни приходять на могили і запалювати свічки, коли йдуть додому свічки не гасять, вони залишаються горіти, ритуал має назву «дні пам'яті».

Створення сім'ї та продовження роду є головним в житті кожного львів'янина. Збереженню сімейних цінностей, народженню дітей у Львові надають особливого значення порівняно з іншими мегаполісами України. Стосується це і віку, коли молодь починає одружуватись, у Львові хлопці та дівчата беруть шлюб раніше на декілька років, ніж до прикладу в Києві. Те ж саме стосується і періоду, коли в сім'ї з'являються діти.

Збереглись у Львові прикмети на подружнє життя, з найпоширеніших побутують такі: хто стане першим на рушник під час вінчання – буде керувати, хто вломить більше хліба, також буде головним в родині. Перед тим, як виходити молодим з церкви і посівати всіх присутніх, вони мають з'їсти цукерку першими. Дощ в день весілля вважається доброю прикметою, але, як хочуть, щоб на весілля була гарна погода, перуть великодній рушник і вивішують на дереві в дворі. Є також і недобрі знаки, зокрема: коли свічки згаснуть, молоді розлучаться, якщо розв'яжеться вузол, яким зв'язав священник руки нареченим, їх спільне життя також розв'яжеться, якщо впаде свічка, побачити іншу наречену вважається також недобрим знаком. Зафіксовано випадок, коли з голови нареченої впав у церкві віночок з мірти, і через 10 років її чоловік помер, в цьому також тлумачать зв'язок. Для того, щоб захиститись, молодій на весілля можуть прикріплювати англійську булавку та часник – щоб не вrekli, молодому можуть в кишені зашивати зерна маку та часник.

Зазначені вірування лише частково присутні в повсякденному житті львів'ян, оскільки вони стверджують, що не знають ніяких прикмет і називають все «забобонами», яких забороняє дотримуватись церква: «У Львові, люди знають ті забобони й дотримуються їх, але священники забороняють. В нас тут є церква на горі Покрови, греко-католицька, священник так впав в нерви, як став лупити кулаком по пюпітру, що його вислали в Дніпропетровську область. Казав, щоб народ в усе те не вірив, що баби ходять ото плетуть – того не можна слухати. На нього почали жалітись, бо народ вірить, то не можна так, бо між народом це є» [12].

Сімейні традиції є важливим компонентом національної культури, що поєднує традиційний та новітній досвід виховання морально-етичної поведінки молодого покоління в родинному середовищі і відображає специфічні норми, правила, унікальні для кожної конкретної сім'ї, та загальнонаціональні характеристики, які є втіленням досвіду української сімейної етнопедагогіки [9]. Поміж мегаполісів України Львів відрізняється збереженням традиційної культури, яка функціонує в повсякденному житті.

Нами було зафіксовано, що майже в кожній родині перед Великоднем пишуть писанки, на Різдво в домі ставлять дідух, більшість населення має народний одяг (найчастіше вишиванку) та знається на традиційній культурі, ремеслах.

Порівняно з іншими мегаполісами України, у Львові частіше ходять до церкви. Щонеділі та на всі великі релігійні свята більшість львів'ян відвідують церковну службу та йдуть до сповіді. Також святкують та йдуть до церкви на Різдво, Святого Василя, Водохреща, Благовіщення, Великдень, Трійцю, Спаса, Покрову. Свято Івана Купала в останні роки стає досить популярним, проте у Львові його не святкують, бо це не християнська традиція, його може відзначати лише молодь. Про значну вищу релігійність населення в західних областях України свідчать також соціологічні дослідження радянського періоду. Однак радянські соціологи робили висновок про те, що з кожним роком церков та віруючих стає менше, а релігійне питання незабаром узагалі зникне [14; 280].

Згідно з масштабним соціологічним дослідженням, в якому взяли участь 25 тисяч громадян України (по 1000 на область, проводилось протягом 1-17 лютого 2015 року) найбільший відсоток греко-католиків проживає на Львівщині. Переважна більшість населення Львівської області сповідують греко-католицизм – 59% населення; православ'я сповідують 30%; християнство 6%; незначна частина львів'ян ходять до римо-католицької церкви – 2%; протестанти разом з євангелістами становлять 1%; також 1% населення не змогли віднести себе до будь-якої з релігій [25].

Віросповідання чоловіка та дружини зазвичай співпадає. Наше дослідження виявило, що у випадках, коли наречені сповідують різні течії християнства, це не стає перешкодою брати шлюб. Відповідно до того, що серед населення кількість греко-католиків домінує, то в більшості випадків таке вінчання відбувається в греко-католицькому храмі. На релігійні свята також ходять в греко-католицькому церкву, рідше чоловік з дружиною з різним віросповіданням можуть відвідувати ту церкву, яку вважають за необхідне. Також люди, які сповідують православну віру, можуть ходити до греко-католицького храму. Така тенденція є

досить поширеною у Львові, особливо тоді, коли люди переїхали до міста. Спочатку вони відвідують православну церкву, але через певний період часу можуть ходити до греко-католицького храму. Однак, не виявлено інцидентів, коли прихожанин греко-католицького віросповідання почав ходити до православної чи римо-католицької церкви. Окрім описаних вище результатів дослідження, було зафіксовано випадок, коли чоловік греко-католик одружився з жінкою православною, а дитину хрестили в римо-католицькому костелі, пояснюючи це тим, що для них не є важливо, яка церква, бо Бог один.

Як показало опитування, жителі Львова намагаються не загострювати питання щодо релігії, стверджуючи, що «Бог один» і в яку б церкву людина не ходила на свята, в неділю чи будень, головним залишається віра: «Ми православні з чоловіком, тоді в нас церква була, зараз можу йти і в греко-католицьку. Чогось мене не складає такого, знаєте, є люди фанати того, що й порогу не переступить. Я можу й в костел йти, тому що сестра моєї бабці ходила в костел, бо чоловік був католик, то я з задоволенням йшла. Я як лиш приїхала вчитись, мені так подобався орган, в церкві такого не було, особливо на Різдво та на Паску урочисто дуже. Я могла йти просто, я польську не дуже розуміла, зараз трохи розумію, але той орган мені робив святкову таку обстановку, що мені це запам'ятовалося на все життя» [16].

Обряди сільської культурної традиції та міської об'єдналися, вони присутні на рівні родини та мають вираження в загальній картині міського життя. О. Павлов констатує, що в сучасних умовах взаємодія урбанізації й руралізації набуває нового змісту. Якщо в радянські часи політика «спрямованої урбанізації» полягала у «підтягуванні» рівня соціально-економічного розвитку села до міських стандартів і механічному перенесенні в аграрну сферу промислових методів організації виробництва і побуту, то тепер дедалі частіше урбанізацію сільського середовища розглядають як подразник, який руйнує систему типових для села життєвих стандартів, не даючи взамін ефекту істотного [6; 235].

Під впливом часу світогляд сучасних українців видозмінюється та формується, вже не спираючись на звичаї, проте суспільство

постмодерну тяжіє до свого емпіричного досвіду, що яскраво простежується в поверненні до давніх обрядів. Вони поєднуються в сучасному житті з досвідом інших культур та релігій, трансформуються та набувають нового вираження, проходячи одночасно складний етап відродження. Міць народних вірувань втрачає свою силу, проте в побутовій сфері жителів міст присутні вікові традиції українців, що підтверджує наше дослідження.

Чабан Н. А.

ОСОБЕННОСТИ СЕМЕЙНОЙ ОБРЯДНОСТИ ЛЬВОВЯН В КОН. XX – НАЧ. XXI в.

В статье рассмотрено состояние и функционирование семейной обрядности в быту львовян кон. XX - нач. XXI века. Проанализированы миграционные процессы, которые произошли во Львове в конце XX в. и повлияли на урбанистическую культуру города. Прослежено изменения в семейной обрядности последних лет, во внимание принято обряды, которые сформировались под влиянием культур других стран. В статье выявлены особенности выбора молодыми людьми формы брака и отношения львовян к гражданскому браку, как разновидность отношений между мужчиной и женщиной.

Ключевые слова: *быт, семейные обряды, горожане, крестьяне, семья, молодежь, добрачное общения, гражданский брак, церковь, Львов.*

Chaban N.

FEATURES FAMILY RITUALS LVIV CITIZENS OF THE 20-BEGINNING OF THE 21 CENTURIES

The article examines circumstances and practising of family rituals in daily life in Lviv in the 20th and early 21th Century. We analyzed how migration processes influenced the culture of the city and found

changes in family rituals influenced by cultures of other countries. In the article the peculiarities of young people choosing forms of marriage and attitudes Lviv citizens to civil marriage as a form of relationship between a man and a woman.

The partial representation of everyday life as an element of the national integrity and identity leads to attempts to describe and track changes in the lives of citizens upon the beginning of the XXI century. The objective involves discovering the customary law in a modern Ukrainian family, exploring household activities. These elements of life cannot be imagined without the customs and rituals that have a direct impact on the environment in which they have their place.

Based on field research, the analysis was made as to what ceremonies the XX century kept intact, what new cultural and spiritual heritage it formed, what of the past is preserved in our days and what is not.

The wedding town rituals and how they differ from the traditional ones are highlighted in their entirety.

The author examines the cases that are peculiar to Lviv and which are accounted for by the multinational nature of the city. A descriptive method that was used gives the representation of the state of modern urban family with its way of life, social and domestic problems and the struggle for life, a continuous race that has not left any place and time for ethics, spirituality, culture, wisdom or morality, which was the reason for leveling the traditions. The make-up and perception of reality is changing due to the impact of globalization, the development of technology and science, political and religious changes, the influence of other cultures on all aspects of life in Ukraine.

Key words: *everyday life, family ritual, townspeople, peasants, family, youth, premarital intercourse, civil marriage, church, Lviv.*

Список використаної літератури та джерел

1. Бойко Р. Особливості греко-католицького підпілля в Україні напередодні легалізації УГКЦ [Електронний ресурс] / Р. Бойко // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Історичне

- релігієзнавство. – 2009. – Вип. 1. – С. 13-24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NznuoairD2009_2009_1_4.pdf (дата звернення 31.10.2016). – Назва з екрана.
2. Бойко Р. Особливості протидії українських греко-католиків релігійній політиці радянської влади у 1946-1989 рр.: автореферат дис. ... канд. іст. наук : 09.00.11 / Р. Ю. Бойко; керівник роботи П. М. Кралюк; Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2000. – 20 с.
  3. Бондар Г. Львів. Щоденне життя міста очима переселенців із сіл (50–80-ті роки ХХ ст.): монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 340 с.
  4. Бондарчук П. М. Релігійна свідомість УСРС (1940-1980-і роки): повсякденні прояви, трансформації: [монографія] / П. М. Бондарчук; НАН України. – К., 2012. – 321 с.
  5. *Борисенко М. Етнологія міста: методика та методологія дослідження. Методологічні проблеми культурної антропології та етнокультурології [Електронний ресурс]: зб. наук. пр. / редкол.: Богуцький Ю. П. (голова) Ін-т культурології НАМ України. – К.: Ін-т культурології НАМ України, 2011. – 479 с. Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?&id=4432> (дата звернення 31.10.2016). – Назва з екрана.*
  6. Верменич Я. В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення. К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – 306 с.
  7. Володимир Іванович, 1963р.н.. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
  8. Волинець О. Функціонування української греко-католицької церкви в контексті: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.11 / О. О. Волинець; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2003. – 20 с.
  9. Гайдукевич К. А. Роль сімейних традицій у духовній культурі молоді сім'ї / К. А. Гайдукевич // Актуальні

- проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2013. – Вип. 31. – С. 213-220. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ariphk_2013_31_33.pdf (дата звернення 31.10.2016). – Назва з екрана.
10. Горак Іван, 1984 р.н. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
  11. Горбачевський Т. Римо-католицька громада у Львові в міжвоєнний період (1921-1939). Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / [відп. ред. Микола Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2012. – Вип. 5: Ювілейний збірник на пошану Олександра Колянчука. – 264 с. – С. 44-56.
  12. Дума Алла Петрівна, 1946р.н.. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
  13. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2015 року. Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/zb_nas_14.pdf (дата звернення 31.10.2016). – Назва з екрана.
  14. Демишина Світлана Дмитрівна, 1969 р.н.. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
  15. Коржук Василь Іванович, 1978 р.н.. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
  16. Курська Євгенія Іванівна, 1954 р.н.. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
  17. Кляпець О. Я. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / О. Я. Кляпець; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К., 2004. – 21 с.
  18. Матушенко В.Б. Борисович *Сучасне весілля в контексті української обрядової культури*: автореф. дис... канд. культурології: 26.00.01 / Матушенко Валерій Борисович; Національний ун-т культури і мистецтв України. – К., 2009. – 20 с.

19. Мищак І. Ліквідація греко-католицької церкви в Україні в повоєнні роки: історіографія / І. Мищак // Історіографічні дослідження в Україні: Зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 17. – С. 270-287.
20. Мовчан О. М. *Повсякденне життя* робітників УСРР. 1920-ті рр. – К.: Інститут історії України НАН України., 2011. – 312 с.
21. Момот Т. Етнологія міста в Україні: становлення та історія / Т. Момот // *Етнічна історія народів Європи.* – 2014. – Вип. 42. – С. 19-24. *Режим доступу:* http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2014_42_5.pdf (дата звернення 31.10.2016). – Назва з екрана.
22. Максимович Степан Іванович, 1958 р.н.. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
23. Осипчук О. *Особливості вивчення етнокультури українців* другої половини ХХ століття / О. Осипчук // *Етнічна історія народів Європи.* – 2008. – Вип. 24. – С. 97–101.
24. Попович Зоряна Ярославівна, 1962р.н.. Записала Н. Чабан у червні 2014 р. в м. Львів
25. Релігійні вподобання населення України [Електронний ресурс] / Соціологічна група «Рейтинг». *Режим доступу:* http://www.ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_religion_report_042015.2.pdf (дата звернення 31.10.2016). – Назва з екрана.
26. Стоянова Г. Проблеми методології етнографічного вивчення міської культури: постановка питання / Г.М. Стоянова // *Чорноморський літопис.* – 2011. – Вип. 3. – С. 119-122. *Режим доступу:* <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/77843> (дата звернення 31.10.2016). – Назва з екрана.